

T.C.
KAMU DENETÇİLİĞİ KURUMU
(OMBUDSMANLIK)

ŞİKAYET NO :2016/278

KARAR TARİHİ:24/08/2016

RET KARARI

ŞİKAYETÇİ

:

ŞİKAYET EDİLEN İDARE

: 1- Milli Eğitim Bakanlığı (Re'sen)

2- ..... İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü

ŞİKAYETİN KONUSU

: Mahkeme kararıyla cinsiyetini ve ismini değiştiren ve buna göre nüfus kayıtlarında gerekli düzeltmeler yapılan başvurunun, mezuniyet tarihinde eski cinsiyet ve ismine göre düzenlenmiş lise diploması yerine güncel nüfus bilgilerine göre düzenlenmiş yeni bir diploma verilmesi talebini reddeden idare işleminin hukuka ve hakkaniyete aykırı olduğu iddiası hakkındadır.

ŞİKAYET BAŞVURU TARİHİ

: 16/01/2016

I. USÛL

A. Şikâyet Başvuru Süreci

1. Şikâyet başvurusu, Kurumumuza e-başvuru yoluyla yapılarak 16/01/2016 tarih ve 21922 sayı ile kayıt altına alınmıştır. Şikâyet başvurusunun karara bağlanması için 28/03/2013 tarihli ve 28601 mükerrer sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Kamu Denetçiliği Kurumu Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin 41 inci maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi ve İmza Yetkileri Yönergesinin 7 nci maddesinin birinci fıkrasının (e) bendi uyarınca, şikâyetin incelenmesine ve araştırmasına geçilmiş, 21/06/2016 tarihli Tavsiye Karar Önerisiyle Kamu Başdenetçisine sunulmuştur.

B. Ön İnceleme Süreci

2. Yapılan ön incelemede, şikayet konusunun Kurumumuzun görev alanına girdiği, şikayetçinin menfaat ihlali koşulunu taşıdığı, idari başvuru yollarının tüketildiği, şikayetin süresinde yapıldığı ve diğer ön inceleme konularında da bir eksiklik bulunmadığı, bu nedenle şikayetin inceleme ve araştırmasına engel bulunmadığı tespit edilmiştir.

II. OLAY VE OLGULAR

A. Şikayetçinin Konu Hakkındaki Açıklamaları ve İddiaları

3. Şikayet başvurusu; 4721 sayılı Türk Medeni Kanununun 40 ıncı maddesinde yazılı koşulları sağlayarak “cinsiyet değiştirme” sürecini tamamladığını ve 16/04/2015 tarihli mahkeme kararına göre yasal yönden cinsiyeti tanınmış bir “kadın” olduğunu, bu karar doğrultusunda nüfus kayıtlarında “E...” olan isminin “Z...” olarak, ayrıca “erkek” ibaresi yazılı cinsiyet hanesinin ise “kadın” olarak değiştirildiğini,

3.1. 28/10/2015 tarihinde ..... İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne başvurarak, daha önce mezun olduğu ..... Anadolu Lisesine ait lise diplomasındaki “M... oğlu” ibaresinin “M... kızı” olarak, “E...” olan isminin ise “Z...” olarak değiştirilerek, kendisine bu güncel kimlik bilgilerine göre yeni bir diploma verilmesini talep ettiğini,

3.2. İdareye başvururken bu talebini; Anayasanın 20 nci maddesiyle korunan “özel hayatın gizliliği” ilkesi ile Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 8 inci maddesindeki özel hayata saygı hakkına, ayrıca Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin 1992 tarihli B.B.-Fransa kararında geçen “...yasal olarak tanınmış tüm trans bireylerin resmi evraklarında gerekli değişikliklerin yapılması devletlerin pozitif yükümlülüğüdür...” açıklamasına dayandırdığını,

3.3. .... İlçe Milli Eğitim Müdürlüğünden aldığı 17/11/2015 tarihli cevapta ise Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliğinin 76/2 maddesi gerekçe gösterilerek yeni diploma verilmesi talebinin reddedildiğini, sadece eski diplomasının arkasına yeni kimlik bilgilerinin “şerh” düşülebileceğinin bildirildiğini, bunun üzerine aynı taleple 16/12/2015 tarihinde Milli Eğitim Bakanlığına başvurduğunu, ancak bu başvurudan da olumlu bir sonuç alamadığını,

3.4. İdarenin “red” işlemine dayanak olarak gösterdiği Yönetmelik maddesinin, cinsiyeti yasal olarak tanınmış olan trans bireyleri görmezden geldiğini, eski diplomasına konulacak böylesi bir “şerhin” bundan sonraki eğitim ve çalışma hayatının her döneminde iradesi dışında önüne geleceğini ve hiç istemese de önceki hayatının 3. kişilerce bilinmesi sonucunu doğuracağını, idarenin bu uygulamasının Anayasa ve diğer uluslararası sözleşmelerde güvence altına alınan “özel hayatın gizliliği”, “özel hayata saygı hakkı” ve “unutulma hakkı” kapsamında hukuka aykırı sayılması gerektiğini belirterek, idare tarafından kendisine lise diplomasının arkasında hiçbir şerh olmaksızın tamamen değiştirilmiş şekliyle güncel kimlik bilgilerine göre düzenlenmiş yeni bir diploma verilmesini talep etmektedir.

B. İdarenin Şikayete İlişkin Açıklamaları

4. .... Valiliği İl Milli Eğitim Müdürlüğünden ..../2016 tarihli ve ..... sayılı yazı ile konuyla ilgili gerekli bilgi ve belgeler talep edilmiş olup, .../2016 tarihli ve ..... sayılı cevabi yazıda özetle;

4.1. .... Anadolu Lisesinden “E.Ö.” adıyla “erkek” olarak mezun olan başvurucunun, mahkeme kararıyla ismini “Z.Ö.” ve cinsiyetini “kadın” olarak değiştirdikten sonra yeni kimlik bilgilerine göre diploma düzenlenmesi talebiyle .././2015 tarihli dilekçeyle ..... İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne başvurduğu, dilekçe ve ekleri incelendikten sonra .././2015 tarihli ve ..... sayılı yazıyla ilgilinin talebine “olumsuz” cevap verildiği,

4.2. Başvurucunun kendisine verilen idare cevabını yeterli bulmayarak bu defa Milli Eğitim Bakanlığına başvurduğu, Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Genel Müdürlüğünce başvurunun gereği için ..../2015 tarihli ve ..... sayılı yazı ile İl Müdürlüklerine gönderildiği, ilgili mevzuat gereğince bu tür işlemler okul müdürlükleri ve ilçe milli eğitim müdürlüklerince yapıldığından bu defa başvuru ve eklerinin ..../2015 tarihli ve ..... sayılı yazıyla gereği için .... İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne gönderildiği,

4.3. ..... İlçe Milli Eğitim Müdürlüğünden İl Müdürlüğüne gönderilen ...../2015 tarihli ve ..... sayılı yazıda; Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliğinin 76/2 maddesindeki “Düzenlenmiş diploma ve belgelerde yer alan bilgilerde mahkeme kararına bağlı yapılması gereken değişiklikler, mevcut bilgiler değiştirilmeden diploma ve belgenin arkasına yeni şekliyle yazılır. Buna ilişkin açıklama, düzeltme tarihi, düzeltmeyi yapanın adı, soyadı yazılıp imzalanarak onaylanır ve millî eğitim müdürlüğüne bildirilir. e-Okul sistemine kayıtlı diplomalarla ilgili düzeltmeler sistem üzerinden okul müdürlüğünce yapılır.” hükmü doğrultusunda, ikinci başvuru konusunda da “aynı” işlemin yapılacağı (yani başvurucuya güncel kimlik bilgilerine göre yeni bir diploma verilemeyeceğinin) bildirildiği, ayrıca işlem sonucundan başvurucuya ve Milli Eğitim Bakanlığına da bilgi verildiği belirtilmiştir.

5. Milli Eğitim Bakanlığından ..../2016 tarihli ve ..... sayılı yazı ile konuyla ilgili gerekli bilgi ve belgeler talep edilmiş olup, .../2016 tarihli ve ..... sayılı cevabi yazıda özetle;

5.1. Diplomanın arkasına gerekli düzeltme ve değişikliklerin yapılması uygulamasının nedeninin Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliğinin 76 ncı maddesinin ikinci fıkrası olduğu, bu maddenin ilgili hükümlerine yönelik herhangi bir değişiklik çalışması yapılmadığı, bu Yönetmeliğin ilgili maddelerine yönelik olarak Danıştay'da herhangi bir iptal davası açılmadığı, Bakanlıklarına bireysel talep olarak sadece başvurucunun talebinin iletildiği ve bu talep mevcut mevzuata uygun bulunmadığı için herhangi bir işlem yapılmadığı,

5.2. İdari işlemlerin, o anki mevcut durumu tespit edici nitelikte olması gerektiği, idarenin diplomayı düzenlediği tarih itibarıyla başvurucunun mezun olduğu dönemdeki cinsiyet bilgilerinin esas alındığı ve cinsiyet değişikliği bilgilerinin de Yönetmeliğe uygun olarak diplomanın arkasına işlendiği, dolayısıyla burada yeni nüfus bilgilerinin işlenmesinden kaynaklanan bir mağduriyetin söz konusu olmadığı, kaldı ki; yapılan bu işlemle kişinin bu belge ile yapmak istediği işlemlerde herhangi bir sıkıntının oluşmayacağı ve diplomanın gerekli olduğu her durumda kullanılabileceği,

5.3. Söz konusu uygulamayla korunmak istenen kamusal menfaatin esas olarak kamu güvenliğinin sağlanması olduğu, diplomanın bir kere düzenlenmesinin esas olduğu ve her diplomaya mezun olan kişiyle bağlantılı olarak tek bir diploma numarası verildiği, bu durumun da temel sebebinin sahte diplomaların önüne geçmek olduğu, diplomanın kaybolması, kullanılmayacak durumda tahrip olması veya herhangi bir sebeple diploma yerine geçecek bir belgenin talep edilmesi halinde verilen bu numaradan takibinin ya da teyidinin yapılabileceği,

5.4. Öğrencinin lise mezuniyetini belgeleyen diplomanın bir defaya mahsus ve tek düzenlenmesinin diğer bir sebebinin ise lise öğreniminden sonra gideceği üst öğrenim veya diploma ile gireceği kurum ve kuruluşlara başvuru durumunda asıl belgenin kullanılmasını bir defa sağlamak olduğu, diplomanın birden fazla düzenlenmesinin, belgenin geçerli olduğu birden fazla yerde kullanılabileceği anlamına geleceği, bu durumun da aynı üst öğretim kurumları ya da kurum ve kuruluşlara başvuran diğer insanların mağduriyetine sebebiyet verebileceği,

5.5. Bununla birlikte lise öğrenim bilgilerinin e-Devlet modülü üzerinden görülebilmesine ilişkin çalışmaların Bakanlıklarınca yürütülmekte olduğu, bu çalışmanın neticelenmesi halinde öğrenim belgesinin e-Devlet sistemi üzerinden alınabilmesinin de önünün açılmış olacağı, e-Devlet Kapısı üzerinden verilecek öğrenim belgesinde de cinsiyete ilişkin herhangi bir ibarenin yer almayacağı, ayrıca, ilgili kurumlarda aslına uygun olarak onaylanan diploma suretlerini de her şekilde çoğaltmanın veya kullanmanın mümkün olabileceği, mevcut diplomanın kullanımında ve mahkeme kararının gerektiğinde ibraz edilmesi durumunda herhangi bir mağduriyetin de yaşanmasının söz konusu olmayacağı belirtilmiştir.

C. Olaylar

6. Şikayet başvurusu tarafından şikayet başvurusuna eklenen belgeler ile ilgili idareyle yapılan yazışmalar sonucunda elde edilen bilgi ve belgeler birlikte değerlendirildiğinde;

6.1. Başvurucunun .... Asliye Hukuk Mahkemesinin .././2015 tarihli kararıyla 4721 sayılı Türk Medeni Kanununun 40 ncı maddesine göre “cinsiyet değiştirme” sürecini tamamlayarak yasal yönden cinsiyeti tanınmış bir “kadın” olduğu ve bu karar doğrultusunda nüfus kayıtlarında “E...” olan isminin “Z...” olarak, “erkek” ibaresi yazılı cinsiyet hanesinin ise “kadın” olarak değiştirildiği,

6.2. .././2015 tarihinde ..... İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne başvurarak, daha önce mezun olduğu ..... Anadolu Lisesine ait lise diplomasındaki “M... oğlu” ibaresinin “M... kızı” olarak, “E...” olan isminin ise “Z...” olarak değiştirilerek, kendisine güncel kimlik bilgilerine göre düzenlenmiş yeni bir diploma verilmesi talebinde bulunduğu,

6.3. .... İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü'nün .././2015 tarihli cevabi yazısı ile başvurusunun talebinin Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliğinin 76/2 maddesi gereğince reddildiği, sadece eski diplomasının arkasına yeni kimlik bilgilerinin “şerh” düşülebileceğinin bildirildiği,

6.4. Başvurucunun 16/12/2015 tarihinde aynı taleple Milli Eğitim Bakanlığına başvuruda bulunduğu, ancak bu başvurudan da olumlu bir sonuç alamadığı,

6.5. Bunun üzerine başvurucunun 16/01/2016 tarihli dilekçe ile Kurumumuza başvuruda bulunduğu anlaşılmıştır.

D. Kamu Denetçisi Serpil ÇAKIN'ın İnceleme ve Araştırma Bulguları

7. Konu kapsamında Milli Eğitim Bakanlığı ve .... Valiliği İl Milli Eğitim Müdürlüğü ile yazışma yapılmış olup, ilgili idarelerin açıklamalarına 4 ve 5 numaralı paragraflarda yer verilmiştir. Bunun yanı sıra somut olay benzeri konular üzerinde çalışan STK'lardan; Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneği, Kaos Gay ve Lezbiyen Kültürel Araştırmalar ve Dayanışma Derneği ve Pembe Hayat LGBT Dayanışma Derneğinden alınan görüş ve değerlendirmelere aşağıda yer verilmiştir.

7.1. Kırmızı Şemsiye Cinsel Sağlık ve İnsan Hakları Derneğinden .././2016 tarihli ve .... sayılı yazımıza istinaden gönderilen .././2016 tarihli cevabi yazıda özetle; somut olaya benzer bir durum doğrudan kendi Derneklerine gelmemekle birlikte iletişim halinde oldukları diğer STK'lardan kendilerine bildirilen somut vakalardan ilkinde, cinsiyet geçiş sürecini tamamlayan trans erkek B.T.'nin, mezun olduğu .... Üniversitesine başvurarak diplomasının yenilenmesini talep ettiği, Üniversite idaresince bu talebin reddedilmesi üzerine ilgilinin bu defa idare işleminin iptali talebiyle .... İdare Mahkemesinin 2014/... Esas sayılı dosyası üzerinden dava açtığı, ancak açılan davanın yerel mahkemede reddedildiği ve dosyanın halen Danıştay'da temyiz incelemesinde olduğu,

7.1.1. İkinci olarak, Bursa'da yaşayan C.K. isimli trans erkeğin .... Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesinden mezun olduğu, mahkeme kararıyla hem isminin hem de cinsiyetinin kadından erkeğe değişmesi sonrasında okul idaresine başvurarak kendisine yeni bir diploma verilmesini talep ettiği, okul idaresinin yeni diploma verilmesi talebini reddettiği, görüştüğü avukatın açılacak davayı kaybedeceğini söylemesi üzerine herhangi bir yasal başvuruda bulunmadığı,

7.1.2. Anayasanın 17 nci maddesi ve 20 nci maddesi ile şikayet konusu olay arasında doğrudan bir hak bağlantısı olduğu, cinsiyet kimliği hakkı doğrultusunda trans bireylerin yasal tanınma sonrasında tüm resmi belgelerinin değiştirilmesi ve eski kimlik bilgilerinin üçüncü kişilerin erişimine kapalı olmasının kişinin manevi varlığı ile doğrudan ilgili olduğu, yasal olarak tanınmış trans bireylerin diplomalarına yeni kimlik bilgilerinin şerh düşülmesinin “ayrımcılık yasağı” ihlali ve açıkça düzenlenmese de Anayasanın 10 uncu maddesindeki “kanun önünde eşitlik” ilkesine aykırılık anlamına geldiği,

7.1.3. Şikayet konusu olayın, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 8 inci maddesinde yer alan “özel hayata saygı hakkı” çerçevesinde yorumlanarak başvurucunun kimlik bilgilerinin “mahremiyet hakkı”, “unutulma hakkı” ve “kişisel verilerin gizliliği ilkesi” kapsamında üçüncü kişilere ifşa edilmemesi gerektiği, Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliğinin 76/2 maddesinin trans geçiş sürecini tamamlamış bireyler yönünden temel insan hakları ve “trans dostu” bir şekilde yeniden düzenlenerek başvurucuya yeni kimlik bilgilerine göre düzenlenmiş bir diploma verilmesi gerektiği belirtilmiştir.

7.2. Kaos Gay ve Lezbiyen Kültürel Araştırmalar ve Dayanışma Derneğinden 17/02/2016 tarihli ve 1112 sayılı yazımıza istinaden gönderilen .././2016 tarihli cevabi yazıda özetle; 03/09/2015 tarihinde e-mail yoluyla derneklerine başvuran D.Y.G.'nin kadından erkeğe trans

geçiş sürecini tamamlayıp nüfus kayıtlarında gerekli düzeltme yapıldıktan sonra mezun olduğu Ege Üniversitesine başvurarak diplomasının yenilenmesini talep ettiği, bu talebin anılan idare tarafından reddedildiği, Üniversite idaresinin red işlemine dayanak olarak gösterdiği Ege Üniversitesi Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin “Diplomalar” başlıklı 12 nci maddesinin AİHS ve Anayasaya aykırı olduğu, çünkü mevcut uygulamanın (eski diplomanın üzerine şerh konulmasının) kişinin diplomasını kullanması gereken her yerde trans kimliğini ifşa etmesi anlamına geldiği, bu durumun Anayasal koruma altına alınan “özel hayatın gizliliği” ilkesinin ihlali olduğu, uygulamada isim ve cinsiyet değişikliğine ilişkin mahkeme kararlarının sadece nüfusa gönderildiği, kişilerin diğer resmi belgelerdeki düzeltmeler için her kuruma ayrı ayrı başvurmak ve her defasında trans kimliklerini açıklamak zorunda bırakıldığı belirtilmiştir.

7.3. Pembe Hayat LGBT Dayanışma Derneğinden 17/02/2016 tarihli ve 1098 sayılı yazımıza istinaden gönderilen tarihsiz cevabi yazıda özetle; **hukuk sistemimize göre Türk Medeni Kanununun 40 ncı maddesine göre gerçekleştirilen cinsiyet değişikliğinin ileriye etkili hüküm ve sonuç doğurduğu, cinsiyet değişikliği nüfusa işlenmiş kişilerin beklenen haklar yönünden yeni cinsiyetine göre değerlendirileceği**, nitekim hukukumuzda özellikle sosyal güvenlik alanında cinsiyete göre farklı hükümler bulunduğu, örneğin kadınların erkeklere göre daha erken yaşta emekliliğe hak kazandığı, Anayasanın 20 nci maddesinde belirtilen “özel hayatın gizliliği” ilkesi ve AİHS’nin 8 inci maddesinde yer alan “özel ve aile hayatına saygı hakkı” çerçevesinde cinsiyet değişikliğinin ileriye etkili hüküm ve sonuç doğurduğu dikkate alındığında cinsiyet değişikliğinin ileriye etkili hüküm ve sonuç doğurmasının koruma altına alınan menfaatler ile uyuşmadığı,

7.3.1. Ameliyat olarak cinsiyet geçiş sürecini tamamlayıp “kadın” olan ancak emekli maaşı alamayan 68 yaşındaki trans kadın L.G.’nin, ülkesi İngiltere’yi AİHM’e şikayet etmesi sonrasında Mahkemenin “...Ameliyatla kadın olan ve yargı kararıyla kadın olduğu nüfusa tescil edilen kişi, Emekli Yasasının kadınlar için tanıdığı tüm haklardan yararlanır.” diyerek şikayetçiyi haklı bulduğu ve İngiltere’yi tazminat ödemeye mahkum ettiği, ülkemizde açılan benzer bir davada da Danıştay 10. Dairesinin 27/12/1993 tarihli ve 1992/4706 E., 1993/5536 K. sayılı kararında; cinsiyet değiştirerek kadın olan bir kişinin, cinsiyet değişikliği nüfusa işlendikten sonra Türkiye’deki diğer kadınlarla aynı haklara sahip olduğunu ve davacının 25 yaşını aşmış olmasına rağmen artık kadın olması sebebiyle “yetim aylığı” alabileceğini hüküm altına aldığı,

7.3.2. Uygulamada pek çok kişi mezun oldukları okullara başvurarak yeni cinsiyet ve isim bilgilerine göre yeni diploma verilmesini talep etmiş olmasına rağmen bu kişilerin sadece eski diplomalarına yeni kimlik bilgilerinin şerh düşülmesiyle yetinildiği, böylece trans bireylerin her şekilde geçmiş bilgilerinin ifşa edildiği, en basit ifadeyle cinsiyet değişikliğinin geriye yürütülmemesinin “özel hayatın gizliliği” ilkesine aykırı olduğu belirtilmiştir.

III. HUKUKİ DEĞERLENDİRME VE GEREKÇE

A. İlgili Mevzuat

8. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin “Özel ve aile hayatına saygı hakkı” başlıklı 8 inci maddesinde; “1. Herkes özel ve aile hayatına, konutuna ve haberleşmesine saygı gösterilmesi hakkına sahiptir. 2. Bu hakkın kullanılmasına bir kamu otoritesinin müdahalesi, ancak

müdahalenin yasayla öngörölmüş ve demokratik bir toplumda ulusal güvenlik, kamu güvenliği, ülkenin ekonomik refahı, düzenin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlığın veya ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için gerekli bir tedbir olması durumunda söz konusu olabilir.” hükmüne,

9. Avrupa Temel Haklar Şartının “Kişisel bilgilerin korunması” başlıklı 8 inci maddesinde; “1. Herkes, kendisine ilişkin kişisel bilgilerin korunmasını isteme hakkına sahiptir. 2. Bu tür bilgiler, belirtilen amaçlar için ve ilgili kişinin muvafakatine veya yasada öngörölen başka meşru temele dayalı olarak adil şekilde kullanılmalıdır. Herkes, kendisi hakkında toplanmış olan bilgilere erişme ve bunlarda düzeltme yaptırma hakkına sahiptir.” hükmüne,

10. Anayasamızın “Kişinin dokunulmazlığı, maddi ve manevi varlığı” başlıklı 17 nci maddesinin birinci fıkrasında; “Herkes, yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir.” hükmüne, **“Özel hayatın gizliliği” başlıklı 20 nci maddesinin birinci fıkrasında;** “Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz.” hükmüne, **üçüncü fıkrasında;** Herkes, kendisiyle ilgili kişisel verilerin korunmasını isteme hakkına sahiptir. Bu hak; kişinin kendisiyle ilgili kişisel veriler hakkında bilgilendirilme, bu verilere erişme, bunların düzeltilmesini veya silinmesini talep etme ve amaçları doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığını öğrenmeyi de kapsar. Kişisel veriler, ancak kanunda öngörölen hallerde veya kişinin açık rızasıyla işlenebilir. Kişisel verilerin korunmasına ilişkin esas ve usuller kanunla düzenlenir.” hükmüne, **“Dilekçe, bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkı” başlıklı 74 üncü maddesinin üçüncü fıkrasında;** “Herkes, bilgi edinme ve kamu denetçisine başvurma hakkına sahiptir.” hükmüne, **dördüncü fıkrasında;** “Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına bağlı olarak kurulan Kamu Denetçiliği Kurumu idarenin işleyişiyle ilgili şikayetleri inceler.” hükmüne, **“Yönetmelikler” başlıklı 124 üncü maddesinde;** “Başbakanlık, bakanlıklar ve kamu tüzelkişileri, kendi görev alanlarını ilgilendiren kanunların ve tüzüklerin uygulanmasını sağlamak üzere ve bunlara aykırı olmamak şartıyla, yönetmelikler çıkarabilirler...” hükmüne,

11. 6328 sayılı Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu’nun “Kurumun görevi” başlıklı 5 inci maddesinin birinci fıkrasında; “Kurum, idarenin işleyişi ile ilgili şikayet üzerine, idarenin her türlü eylem ve işlemleri ile tutum ve davranışlarını; insan haklarına dayalı adalet anlayışı içinde, hukuka ve hakkaniyete uygunluk yönlerinden incelemek, araştırmak ve idareye önerilerde bulunmakla görevlidir.” hükmüne,

12. 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu’nun “Kişisel durum sicili: Düzeltme-cinsiyet değişikliği” başlıklı 40 inci maddesinin birinci fıkrasında; “Cinsiyetini değiştirmek isteyen kimse, şahsen başvuruda bulunarak mahkemece cinsiyet değişikliğine izin verilmesini isteyebilir. Ancak, iznin verilebilmesi için, istem sahibinin on sekiz yaşını doldurmuş bulunması ve evli olmaması; ayrıca transseksüel yapıda olup, cinsiyet değişikliğinin ruh sağlığı açısından zorunluluğunu ve üreme yeteneğinden sürekli biçimde yoksun bulunduğunu bir eğitim ve araştırma hastanesinden alınacak resmî sağlık kurulu raporuyla belgelemesi şarttır.” hükmüne, **ikinci fıkrasında;** “Verilen izne bağlı olarak amaç ve tıbbi yöntemlere uygun bir cinsiyet değiştirme ameliyatı gerçekleştirildiğinin resmî sağlık kurulu raporuyla doğrulanması halinde, mahkemece nüfus sicilinde gerekli düzeltmenin yapılmasına karar verilir.” hükmüne,

13. 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanununun; “Amaç” başlıklı 1 inci maddesinde; “Bu Kanunun amacı, kişisel verilerin işlenmesinde başta özel hayatın gizliliği olmak üzere kişilerin temel hak ve özgürlüklerini korumak ve kişisel verileri işleyen gerçek ve tüzel kişilerin yükümlülükleri ile uyacakları usul ve esasları düzenlemektir.” hükmüne, **“Tanımlar” başlıklı 3 üncü maddesinin birinci fıkrasında;** “Bu Kanunun uygulanmasında; ... d) Kişisel veri: Kimliği belirli veya belirlenebilir gerçek kişiye ilişkin her türlü bilgiyi ... ifade eder.” hükmüne, **“Özel nitelikli kişisel verilerin işlenme şartları” başlıklı 6 ncı maddesinin birinci fıkrasında;** “Kişilerin ırkı, etnik kökeni, siyasi düşüncesi, felsefi inancı, dini, mezhebi veya diğer inançları, kılık ve kıyafeti, dernek, vakıf ya da sendika üyeliği, sağlığı, cinsel hayatı, ceza mahkûmiyeti ve güvenlik tedbirleriyle ilgili verileri ile biyometrik ve genetik verileri özel nitelikli kişisel veridir.” hükmüne, **ikinci fıkrasında;** “Özel nitelikli kişisel verilerin, ilgilinin açık rızası olmaksızın işlenmesi yasaktır.” hükmüne, **üçüncü fıkrasında;** “Birinci fıkrada sayılan sağlık ve cinsel hayat dışındaki kişisel veriler, kanunlarda öngörülen hallerde ilgili kişinin açık rızası aranmaksızın işlenebilir. Sağlık ve cinsel hayata ilişkin kişisel veriler ise ancak kamu sağlığının korunması, koruyucu hekimlik, tıbbi teşhis, tedavi ve bakım hizmetlerinin yürütülmesi, sağlık hizmetleri ile finansmanının planlanması ve yönetimi amacıyla, sır saklama yükümlülüğü altında bulunan kişiler veya yetkili kurum ve kuruluşlar tarafından ilgilinin açık rızası aranmaksızın işlenebilir.” hükmüne,

14. 07/09/2013 tarihli ve 28758 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe giren Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliğinin “Dayanak” başlıklı 3 üncü maddesinde; “Bu Yönetmelik, 5/1/1961 tarihli ve 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu, 14/6/1973 tarihli ve 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu, 17/3/1981 tarihli ve 2429 sayılı Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Hakkında Kanun, 5/6/1986 tarihli ve 3308 sayılı Mesleki Eğitim Kanunu, 30/5/1997 tarihli ve 573 sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, 8/2/2007 tarihli ve 5580 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu, 25/8/2011 tarihli ve 652 sayılı Millî Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnameye dayanılarak hazırlanmıştır.” hükmüne, **“Öğrenim durum belgesi düzenlenmesi” başlıklı 73 üncü maddesinin birinci fıkrasında;** “Öğrencilerin yazılı başvuruları üzerine; a) Kimlik bilgilerini, varsa alanını/dalını, öğrenimi süresince okuduğu bütün dersleri, haftalık ders saatlerini, aldığı puanları ve diploma bilgilerini gösteren öğrenim durum belgesi düzenlenir. b) Diploma veya öğrenim durum belgesini kaybedenlere bir defaya mahsus olmak üzere öğrenim durum belgesi verilir. Belgesini ikinci defa talep edenlere bu belge verilmez. Ancak durumları yazıyla ilgili kurum veya kuruluşa bildirilir.” hükmüne, **“Uygulamaya yönelik açıklamalar” başlıklı 76 ncı maddesinin ikinci fıkrasında;** **“Düzenlenmiş diploma ve belgelerde yer alan bilgilerde mahkeme kararına bağlı yapılması gereken değişiklikler, mevcut bilgiler değiştirilmeden diploma ve belgenin arkasına yeni şekliyle yazılır. Buna ilişkin açıklama, düzeltme tarihi, düzeltmeyi yapanın adı, soyadı yazılıp imzalanarak onaylanır ve millî eğitim müdürlüğüne bildirilir. e-Okul sistemine kayıtlı diplomalarla ilgili düzeltmeler sistem üzerinden okul müdürlüğüne yapılır.”** hükmüne yer verilmiştir.

B. Şikayet Konusuna İlişkin Uygulamalar

15. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin 30.07.1998 tarihli Sheffield ve Horsham/Birleşik Krallık kararında; Mahkeme, cinsiyet değişikliğinden sonra kendilerini erkek olarak

gösteren doğum belgelerinin bayan olarak değiştirilmesini isteyen başvurucuların bu taleplerinin reddedilmesinin 8 inci maddenin ihlali sonucunu doğurmayacağına

hükmetmiştir. Ayrıca transseksüellik konusunda Yüksek Sözleşmeci Taraflar arasında kabul edilen genel bir yaklaşımın mevcut olmadığına, karmaşık, bilimsel, hukuki, ahlaki ve sosyal hususların ortaya çıkmasına yol açmaya devam ettiğine vurgu yapmıştır. Yine Mahkemece, 17.10.1986 tarihli Rees/Birleşik Krallık kararında, devletlerden bir çoğunun, mevzuatı, yargısal içtihatları veya idari pratikleri vasıtasıyla, transseksüellere yeni kazandıkları kimliklerine uyacak şekilde şahsi statülerini değiştirme imkanı verdiği, ancak devletlerin, bu imkanı çeşitli ağırlık derecelerindeki şartlara tabi tuttuğu ve örneğin daha önce üstlenilen yükümlülükler bakımından açık bazı çekinceler koydukları, böyle bir imkanın, diğer bazı devletlerde halen veya henüz bulunmadığı belirtilerek **bu alanda Sözleşmeci Devletler arasında pek küçük bir ortak temel bulunduğ**, **bu konuda hukukun genel olarak bir geçiş aşamasında olduğ**, **dolayısıyla Sözleşmeci Devletlerin, geniş bir takdir alanına sahip olduğ** vurgulanmıştır.

16. Anayasa Mahkemesinin 09/04/2014 tarihli ve E: 2013/122, K: 2014/74 sayılı kararında; “**Kişisel veri kavramı, belirli veya kimliği belirlenebilir olmak şartıyla, bir kişiye ilişkin bütün bilgileri ifade etmektedir.** Bu bağlamda adı, soyadı, doğum tarihi ve doğum yeri gibi bireyin sadece kimliğini ortaya koyan bilgiler değil; telefon numarası, motorlu taşıt plakası, sosyal güvenlik numarası, pasaport numarası, özgeçmiş, resim, görüntü ve ses kayıtları, parmak izleri, genetik bilgiler, IP adresi, e-posta adresi, hobiler, tercihler, etkileşimde bulunulan kişiler, grup üyelikleri, aile bilgileri gibi kişiyi doğrudan veya dolaylı olarak belirlenebilir kılan tüm veriler kişisel veri kapsamındadır.” denilmiştir.

17. Anayasa Mahkemesinin 25/01/2007 tarih E. 2004/79, K. 2007/6 sayılı kararında; “Yürütmenin tüzük ve yönetmelik çıkartmak gibi klasik düzenleme yetkisi, idarenin yasallığı ilkesi içerisinde sınırlı ve tamamlayıcı bir yetkidir. Yasa koyucu, belli konularda gerekli kuralları koyacak, çerçeveyi çizecek yasaların uygulanmasını sağlamak için idareye belli düzenleme alanı bırakabilecektir.” denilmiştir.

18. Danıştay 15. Dairesinin E.2013/2818, K.2015/6180 sayılı ve 16/10/2015 tarihli kararı; “Anayasa'nın 124. maddesine göre Başbakanlık, bakanlıklar ve kamu tüzelkişileri, kendi görev alanlarını ilgilendiren kanunların ve tüzüklerin uygulanmasını sağlamak üzere ve bunlara aykırı olmamak şartıyla, yönetmelikler çıkarabilirler...Anayasa'ya göre idare düzenleme yetkisini yasalar çerçevesinde ve yasalara uygun olarak kullanmak zorundadır. Başka bir deyişle, "İdare Hukuku"nda "yetki" kavramı, idareye, Anayasa ve yasalarla tanınmış olan karar alma gücünü ifade etmektedir.” şeklindedir.

19. Danıştay 8. Dairesi 04/10/2004 tarihli ve 2004/448 E.-3589 K. sayılı kararında; “... Üniversitesi Önlisans ve Lisans Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin 33/c maddesinde, ancak diplomanın kaybı durumunda bir defaya mahsus olmak üzere yeni bir diplomanın verileceği ve diploma üzerine "ikinci nüsha" ibaresinin konulacağı hüküm altına alınmıştır. **Diplomalar, düzenledikleri tarihte var olan hukuki ve fiili durumu gözeten belgelerdir.** Davacının mezun olduğ ve diplomanın düzenlendiği tarihteki soy isminin B. olduğ, diplomanın bu hukuksal durumu yansıttığı açıktır. **Diplomanın düzenlenmesinden sonra davacının kimlik bilgilerinde meydana gelen değişiklik ise, önceki durumu geçersiz kılmayacağı gibi, diplomanın değiştirilmesini gerektiren hukuki bir neden de değildir.** Bu durumda davacının ancak Fakülte

İdaresine başvurarak diplomasının uygun yerine, sonradan mahkeme kararıyla soy isminin değiştirildiğine dair bir açıklama yapılmasını veya bu hususu bildiren bir belge verilmesini isteme hakkı vardır. Bu nedenle dava konusu işlemde hukuka aykırılık bulunmadığından, temyiz isteminin kabulü ile mahkeme kararının bozulması gerekmektedir...” denilmiştir.

20. Danıştay 10. Dairesinin 09/12/1996 tarihli ve 1994/5624 E, 1996/8095 K. sayılı kararı; “...Dava dosyasının incelenmesinden, 1.7.1996 tarihinde ... Üniversitesi Hukuk Fakültesinden mezun olarak diplomasını alan davacının ... Asliye Hukuk Mahkemesinin ... tarih ve ...sayılı kararı ile H. olan isminin T. olarak değiştirildiği ve bu değişiklik sonucu davacının diplomasının da T. olarak değiştirilmesi istemiyle idareye yaptığı başvurusunun reddedildiği anlaşılmaktadır. Davacının fakülteden mezun olduğu ve diplomanın düzenlendiği tarihte isminin H. olduğunun çekişmesiz olduğu, diplomanın; düzenlendiği tarih itibarıyla mevcut hukuki ve fiili durumu yansıtması gerektiği, bir başka ifadeyle **diplomanın verildiği tarihteki durum için geçerlilik taşıyacağı kuşkusuz olduğundan, davacının diplomanın düzenlenme tarihinden sonra isminde meydana gelen değişikliğin, önceden verilen diplomayı geçersiz kılmayacağı gibi bu diplomanın değiştirilmesini de gerektirmeyeceği açıktır.** Bu durumda, davalı idarece tesis edilen işlemde hukuka aykırılık görülmemiştir...” şeklindedir.

C. Kamu Denetçisi Serpil ÇAKIN’ın Kamu Başdenetçisine Önerisi

21. Kamu Denetçisi tarafından yapılan inceleme ve araştırma neticesinde; Danıştay kararlarında diplomaların, düzenlendikleri tarihte var olan hukuki ve fiili durumu gözetilen belgeler olduğu, bu sebeple kişilerin isim veya soy isimlerinde sonradan meydana gelen değişikliklerin diplomanın değiştirilmesini gerektiren hukuki bir neden de olmadığı belirtilmiş ise de (Bknz: 19. ve 20. prgrflar); somut olayda sadece ismini değil aynı zamanda “cinsiyetini” de değiştiren başvurucuya karşı söz konusu mahkeme kararlarının idare lehine haklı gerekçe oluşturamayacağı, bu nedenle idarenin mevcut uygulamasına dayanak olarak gösterdiği Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliğinin 76/2 maddesinin yeniden düzenlenmesi gerektiği yönündeki öneri Kamu Başdenetçisi’ne sunulmuştur.

D. Hukuka ve Hakkaniyete Uygunluk Yönünden Değerlendirme ve Gerekçe

22. Şikayet başvurucusu 3 numaralı paragrafta açıklandığı üzere; “cinsiyet değiştirme” sürecini tamamlayarak yasal yönden cinsiyeti tanınmış bir “kadın” olduğunu belirterek, daha önce mezun olduğu lise diplomasının eski kimlik bilgilerine hiç yer verilmeden güncel kimlik bilgilerine göre yeni bir diploma verilmesini talep etmektedir.

23. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin (AİHS) 8 inci maddesi, koruma altına aldığı “özel hayat” ve “aile hayatı” şeklinde adlandırdığı kişisel değerlere saygı gösterilmesini hüküm altına almakta ve temas ettiği konularda bireyi hak sahibi kılarken aynı zamanda kamu otoritesinin keyfi müdahalelerinden de korumaktadır. **Maddede tanımlanmayan “özel hayat” ve “aile hayatı” kavramları soyut nitelikte olduğundan, “özel hayata saygı yükümlülüğünün” her somut olayın kendine özgü koşulları içerisinde değerlendirilmesi gerekmektedir.** Bu haklara kamu otoritesinin müdahalesini olanaklı kılan ulusal güvenlik, kamu emniyeti, memleketin ekonomik refahı, dirlik, düzen ve ahlakın korunması kavramları her somut olayda dikkatle değerlendirilerek ortada bir insan hakkı ihlali olup olmadığı belirlenmelidir. (Bknz: 8. prgrf)

24. Avrupa Temel Haklar Şartının 8 inci maddesinde ise; herkesin kendisine ait kişisel bilgilerin korunmasını isteme ve bunlarda düzeltme yaptırma hakkına sahip olduğu, aynı şekilde Anayasanın 20 nci maddesinin üçüncü fıkrasında herkesin kişisel verilerinin düzeltilmesini veya silinmesini talep edebileceği, kişisel verilerin korunmasına ilişkin esas ve usullerin kanunla düzenlenebileceği hüküm altına alınmıştır. (Bknz: 9. ve 10. prgrflar) Anayasamızın bu hükmünün gereği olarak çıkarılan 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanununun 3 üncü maddesinin birinci fıkrasında kişisel veri kimliği belirli veya belirlenebilir gerçek kişiye ilişkin her türlü bilgi olarak tanımlanmış, “Özel nitelikli kişisel verilerin işleme şartları” başlıklı 6 ncı maddesinin birinci fıkrasında “özel nitelikli” kişisel veriden bahsedilmiş ve bu veriler arasında “cinsel hayata” ilişkin verilerde sayılmıştır. (Bknz: 13. prgrf)

25. Türk hukukunda “cinsiyet değişikliği” konusu, 4721 sayılı Türk Medeni Kanununun 40 ıncı maddesinde özel olarak düzenlenmiş olup, bu maddede düzenlenmiş olan yasal prosedürün tamamlanması ile meydana gelen cinsiyet değişikliği sonrasında çeşitli hukuki sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Örneğin, cinsiyet değiştiren kişi eski cinsiyetini yansıtan bir isme sahipse bu ismi değiştirmesi gerekebilmektedir. Uygulamada kişilerin yeni cinsiyetine uygun isim değişikliği talepleri mahkemelerce de haklı bir neden olarak kabul edilmektedir. Bir başka hukuki durum, cinsiyet değişikliği nüfusa yansımış olan kişilerin sosyal güvenlik sistemi açısından artık yeni cinsiyetine göre değerlendirilmesidir.

26. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine göre Sözleşmenin 8 inci maddesi tarafından korunan alanlardan biri de kişinin cinsiyet kimliğidir. **Mahkemenin cinsiyet kimliğine yönelik bakış açısını ortaya koyan davalar daha çok transeksüellerin (cinsiyet değiştirenlerin) durumuna ilişkindir. Bu anlamda Van Kück v. Germany davasının özel bir önemi vardır. Çünkü bu davada Mahkeme özel hayata ilişkin diğer davalarda sıklıkla dile getirdiği “özel hayatın tanımlanmaya elverişli olmayan geniş bir kavram olduğunu, cinsiyet kimliğinin, cinsel eğilimin ve cinsel hayatın yanında diğer insanlarla ilişki kurmak ve bu ilişkileri geliştirmek hakkını da koruduğunu”** belirttikten sonra 8. maddenin kapsamına “self-determinasyon” kavramını eklemiştir. “Kişisel özerklik” kavramı ile ilişkilendirdiği “self-determinasyon” (kendi belirleme) hakkının en temel unsurlarından birinin “**kişinin kendini kadın ya da erkek olarak tarif etme özgürlüğü”** olduğunu belirten Mahkeme, bu durumun dikkate alınmamasının Sözleşmeye aykırılık oluşturacağını ifade etmiştir. Bununla birlikte cinsiyet değişikliğine bağlı olarak ortaya çıkan transeksüellerin çeşitli taleplerinin karşılanması konusu, şimdilik, bilimsel belirsizlik, farklı yasal düzenlemeler ve uygulamalar nedeniyle sorumlu devlete bırakılmıştır. Yani bu konuda sorumlu devletlerin takdir yetkisi söz konusudur. **Mahkemenin, cinsiyet değişikliğinden sonra, kişiye ait doğum sertifikasının yeni cinsiyet kimliğine uygun olarak değiştirilmesi talebinin reddini Sözleşmenin ihlali olarak görmemesi bu takdir yetkisi nedeniyledir.** (Bknz: 15. prgrf)"(Özel Hayatın Kapsamı: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihatları Işığında Bir Değerlendirme, Yrd.Doç.Dr. Yaşar SALİHPAŞAOĞLU, Gazi Ünv. Hukuk Fakültesi Genel Kamu Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, http://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/dergi/17_3_8.pdf, Erişim Tarihi:15/08/2016)

27. Yine AB mahkemesi "Bir takım cinsel ilişki biçimlerinin düzenlenmesi ve yaş, sağlık, ahlak gibi gerekçelerle sınırlanmasını 'demokratik bir toplumda gerekli olma' ölçütüne.." uygun olduğunu benimsemiştir.

28. Cinsiyet değişikliği ileriye etkili hüküm ve sonuç doğurur. Bu itibarla, cinsiyet değişikliği nüfusa işlenmiş olan kişi, beklenen haklar bakımından yeni cinsiyetine göre değerlendirilecektir. Türk Hukuku'nda özellikle sosyal güvenlik alanında cinsiyete göre farklı hükümler mevcuttur. Örneğin, emeklilik yaşı kadınlar için, erkeklere oranla daha kısadır. Bu durumda cinsiyet değiştirerek erkek cinsiyetine geçen bir kadın, yeni cinsiyetine göre daha ileri yaşıta emekliliğe hak kazanabilecektir. *(Türk Medeni Kanunu'nun 40 ıncı maddesi Kapsamında Cinsiyet Değişikliği Ve Hukuki Sonuçları, Yrd.Doç.Dr. Gamze TURAN BAŞARA, Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medeni Hukuk Anabilim Dalı, http://tbddergisi.barobirlik.org.tr/m2013-103-1234, Erişim Tarihi:15/08/2016)*

29. Cinsiyet değiştirme kişinin ahvali şahsiyesi ile ilgili, bir bütün halinde hüküm ve sonuç doğurur. Etkisi ileriye dönük, yani "ex nunc" olduğundan, daha önceki statüsüne uygun olarak kazandığı haklar itibariyle yeni cinsiyetine uyarlama yapıp, yapılmayacağı konusu hukukçuları meşgul etmektedir. Sözelimi daha kısa tutulmuş emeklilik yaşını dolduran bir kadının, erkek cinsiyetini kazanması halinde yeni cinsiyetine göre daha ileri yaşlarda emekliliğe hak kazandığına hükümlenacağı kabul olunmalıdır. Aynı şekilde kadın olan bir erkek de bu cinsiyete uygun düşen erken yaşta emeklilik hakkını kullanabilecektir. Buna mukabil, beklenen haklar bakımından ulaşılan bu yargı, kazanılan haklar bakımından savunulamaz. Örneğin, erkek çocuk sıfatıyla mirasın taksiminde kendisine ziraî işletme tahsis olunan kimsenin {MK.md.597,598III} sonradan cinsiyet değiştirmesi halinde, kazandığı malların iadesi düşünülemez. Ancak cinsiyet değişimi mirasın açılmasından sonra, fakat taksimden evvel gerçekleşmişse, yeni cinsiyete göre taksim ve tahsis uygulanacaktır. Kamusal nitelikli hak ve mükellefiyetler de yine yeni duruma göre tayin olunur. Askerlik mükellefiyeti kazanılan cinsiyete göre belirlenir. Vergi mükellefiyeti bakımından keza, kazanılan cinsiyete göre beyanname verme mükellefiyetinden söz edilebilir. Örneğin kadın olmuş erkeğin aile reisliği ortadan kalkacağından, eşi ve çocukları adına beyanda bulunma mükellefiyetinden bahsedilemez. *(Cinsiyet Değişikliği Ve Hukukî Sonuçları, Prof. Dr. Kudret GÜVEN, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medeni Hukuk Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi, http://webftp.gazi.edu.tr/hukuk/dergi/1_1_5.pdf, Erişim Tarihi:15/08/2016)*

30. Yargısal içtihatlarda; diplomaların, düzenledikleri tarihte var olan hukuki ve fiili durumu gözetilen belgeler olduğu, bu sebeple kişilerin mezun olduğu ve diplomanın düzenlendiği tarihteki isim veya soy isimlerinde sonradan meydana gelen değişikliklerin, önceki durumu geçersiz kılmayacağı gibi diplomanın değiştirilmesini gerektiren hukuki bir neden de olmadığı, bu nedenle ilgililerin ancak mezun oldukları okul idaresine başvurarak diplomasının uygun yerine sonradan mahkeme kararıyla isim veya soy isminin değiştirildiğine dair bir açıklama yapılmasını veya bu hususu bildiren bir belge verilmesini isteyebileceği belirtilerek, idarelerin eski diploma üzerine isim veya soy isim değişikliğini şerh işleminin yeterli ve hukuka uygun olduğu belirtilmiştir (Bknz: 19. ve 20. prgrflar). Yine yargısal içtihatlarda; yasa koyucunun, belli konularda gerekli kuralları koyacak, çerçeveyi çizecek yasaların uygulanmasını sağlamak için idareye belli düzenleme alanı bırakabileceği idarenin Anayasanın 124 üncü maddesine dayanarak ilgili üst norma aykırı olmamak şartıyla **yönetmelik çıkartabileceği** belirtilmiştir (Bknz: 17. ve 18. prgrflar).

31. Yukarıdan bu yana yapılan açıklamalar, anılan mevzuat hükümleri, idarenin cevabi yazıları, yargı kararları ve tüm dosya birlikte değerlendirildiğinde; Avrupa İnsan Hakları

Sözleşmesinin (AİHS) 8 inci maddesi ile koruma altına alınan “**özel hayata saygı yükümlülüğünün**” her somut olayın kendine özgü koşulları içerisinde değerlendirilmesi gerektiği, ad ve soyadın kişisel veri kapsamında olmakla birlikte somut olayın “**özel nitelikli**” kişisel veriler arasında yer alan “**cinsel hayata**” ilişkin veri olarak değerlendirilemeyeceği, söz konusu durumun Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine göre Sözleşmenin 8 inci maddesi tarafından korunan alanlardan biri olan kişinin cinsiyet kimliği arasında yer alabileceği, bu durumun ise “**kişinin kendini kadın ya da erkek olarak tarif etme özgürlüğü**” kapsamında cinsiyet değişikliğinin ve isim değişikliğinin tanınması ile korunduğu, bununla birlikte Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatlarında cinsiyet değişikliğine bağlı olarak ortaya çıkan çeşitli taleplerinin karşılanması konusunun, bilimsel belirsizlik, farklı yasal düzenlemeler ve uygulamalar nedeniyle sorumlu devlete bırakıldığı, yani bu konuda **sorumlu devletlerin takdir yetkisinin söz konusu olduğu, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin, cinsiyet değişikliğinden sonra, kişiye ait doğum sertifikasının yeni cinsiyet kimliğine uygun olarak değiştirilmesi talebinin reddini Sözleşmenin ihlali olarak görmemesinin bu takdir yetkisi nedeniyle olduğu,** transseksüellere ilişkin davalarda Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin toplumun genel yararı ile bireyin haklarının dengelenmesinde teraziye **toplumsal yararın lehine ağırlık verdiği,**

32. İlgili idare tarafından usulüne uygun olarak çıkarılan ve halen yürürlükte olan Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliğinin 76 ncı maddesinin ikinci fıkrasında; düzenlenmiş diploma ve belgelerde yer alan bilgilerde mahkeme kararına bağlı yapılması gereken değişikliklerin, mevcut bilgiler değiştirilmeden diploma ve belgenin arkasına yeni şekliyle yazılacağına hüküm altına alındığı, nitekim idare açıklamasında **diplomanın bir kere düzenlenmesinin esas olduğunun** ve her diplomaya mezun olan kişiyle bağlantılı olarak tek bir diploma numarası verildiğinin, bu durumun da temel sebebinin **sahte diplomaların önüne geçmek olduğunun,** diplomanın kaybolması, kullanılamayacak durumda tahrip olması veya herhangi bir sebeple diploma yerine geçecek bir belgenin talep edilmesi halinde **verilen bu numaradan takibinin ya da teyidinin yapılabileceğinin,** buradaki kamusal menfaatin lise öğreniminden sonra gideceği üst öğrenim veya diploma ile gireceği kurum ve kuruluşlara başvuru durumunda asıl belgenin kullanılmasını bir defa sağlamak olduğunun, **diplomanın birden fazla düzenlenmesinin, belgenin geçerli olduğu birden fazla yerde kullanılabileceği anlamına geleceğinin,** bu durumun da aynı üst öğretim kurumları ya da kurum ve kuruluşlara başvuran **diğer insanların mağduriyetine sebebiyet verebileceğinin** belirtildiği, bu kabulün aksine mantıklı ve makul gerekçenin başvuran tarafından ortaya konulmadığı, Kurumumuzcada bu kabulün aksine bir ihtimale ulaşılamadığı,

33. Cinsiyet değişikliğinin ileriye etkili hüküm ve sonuç doğuracağı, bu itibarla, cinsiyet değişikliği nüfusa işlenmiş olan kişinin, beklenen haklar bakımından yeni cinsiyetine göre değerlendirileceği, idari işlemlerin, o anki mevcut durumu tespit edici nitelikte olması gerektiği, idarenin diplomayı düzenlediği tarih itibarıyla başvurucunun mezun olduğu dönemdeki cinsiyet bilgilerinin esas alındığı ve **cinsiyet değişikliği bilgilerinin de Yönetmeliğe uygun olarak diplomanın arkasına işlendiği, kaldı ki başvuran açısından yeni nüfus bilgilerinin işlenmesinden kaynaklanan somut bir mağduriyet iddiasının söz konusu olmadığı, yapılan bu işlemle diplomanın gerekli olduğu her durumda kullanılabileceği; bu nedenlerle dosya kapsamında kişisel verilerin ve özel hayatın ihlali ile idare tarafından tesis edilen işlemde**

hukuka aykırılık tespit edilemediğinden, şikayetin reddi gerektiği sonuç ve kanaatine varılmıştır.

34. Her ne kadar Kamu Denetçisi tarafından; Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliğinin 76 ncı maddesinin ikinci fıkrasının yeniden düzenlenmesi gerektiği yönünde Milli Eğitim Bakanlığına tavsiye önerisinde bulunulmuş ise de; yukarıda açıklanan gerekçelerle Kamu Denetçisinin tavsiye önerisine katılmak mümkün olmamıştır.

35. Diğer yönden başvuranın ve ilgili sivil toplum örgütlerinin görüşleri (Bknz: 7.1, 7.2, 7.3. prgrflar) yukarıda açıklandığı ve benimsendiği üzere ulusal düzenlemenin, ulusal makamların takdirinde kaldığı, bunun anılan mahkeme kararları ile çelişmediği (Bknz: 26. prgrf), bu itibarla anılan ilgili kuruluşlarında görüşlerine katılmak mümkün olmamıştır.

E. İnsan Hakları Yönünden Değerlendirme

36. Anayasamızın "Kanun Önünde Eşitlik" başlıklı 10 uncu maddesinde ifadesini bulan kanun önünde eşitlik ilkesinin, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 13 üncü maddesindeki etkili başvuru hakkının ve 17 inci maddesindeki hakları kötüye kullanma yasağının ihlal edildiğine dair herhangi bir bulgu ve bilgiye rastlanmadığı gibi şikayete konu olayda, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ile İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesinde yazılı ve güvence altına alınmış olan başkaca bir insan hakkı ihlalinin tespit edilemediği sonuç ve kanaatine varılmıştır.

F. İyi Yönetişim İlkeleri Yönünden Değerlendirme

37. Günümüzde demokratik, modern ve katılımcı yönetim anlayışında idarelerden sadece hukuka uygun hareket etmeleri değil, aynı zamanda iyi yönetim ilkelerine de uygun işlem tesis etmeleri beklenmektedir.

38. 28/03/2013 tarihli ve 28601 mükerrer sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Kamu Denetçiliği Kurumu Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin "İyi Yönetim İlkeleri" başlıklı 6 ncı maddesinde; Kurumun, inceleme ve araştırma yaparken insan haklarına dayalı adalet anlayışı içinde; kanunlara uygunluk, ayrımcılığın önlenmesi, ölçülülük, yetkinin kötüye kullanılmaması; eşitlik, tarafsızlık, dürüstlük, nezaket, şeffaflık, hesap verilebilirlik, haklı beklentiye uygunluk, kazanılmış hakların korunması, dinlenilme hakkı, savunma hakkı, bilgi edinme hakkı, makul sürede karar verme, kararların gerekçeli olması, karara karşı başvuru yollarının gösterilmesi, kararın geciktirilmeksizin bildirilmesi, kişisel verilerin korunması gibi iyi yönetim ilkelerine uygun işlem ve eylem ile tutum veya davranışta bulunup bulunmadığını gözeticeği düzenlenmiştir. Söz konusu Yönetmelik hükmünde yer alan ilkelerin kaynağını teşkil eden Avrupa Birliği Temel Haklar Şartının 41 inci maddesinde de iyi yönetim hakkından bahsedilmekte olup, benzer ilkelere Avrupa Parlamentosu tarafından kabul edilen “Avrupa Doğru İdari Davranış Yasası”nda da yer verilmiştir.

39. Söz konusu ilkeler yönünden yapılan değerlendirme neticesinde; şikayet başvurusu kapsamında Kurumumuzun bilgi ve belge talebine süresi içinde cevap verildiği, idarenin başvurularla ilgili işlemlerinde, şeffaflık, makul sürede karar verme, kanunlara uygunluk, kararların gerekçeli olması ve kararın geciktirilmeksizin bildirilmesi **ilkelerine uygun davrandığı;** ancak idarenin şikayet başvuru sahiplerine verdiği cevapta karara karşı başvuru yolunu göstermediği, bu

nedenle iyi yönetim ilkelerinde vurgulanan “karara karşı başvuru yollarının gösterilmesi” ilkesine uymadığı anlaşılmış olup, idarenin bundan böyle bu ilkeye de uyması beklenmektedir.

IV. HAK ARAMA ÖZGÜRLÜĞÜNE İLİŞKİN YASAL MEVZUAT

A.Dava Açma Süresinin Yeniden Başlaması

40. 6328 sayılı Kamu Denetçiliği Kurumu Kanunu’nun “Dava açma süresinin yeniden işlemeye başlaması” başlıklı 21 inci maddesinde, Kamu Denetçiliği Kurumunun inceleme ve araştırmasını, başvuru tarihinden itibaren altı ay içinde sonuçlandıramaması halinde durmuş olan dava açma süresinin kaldığı yerden işlemeye başlayacağı belirtilmiştir; Kamu Denetçiliği Kurumu Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin 38 inci maddesinin dördüncü fıkrasında da Kurumun inceleme ve araştırmasını, şikayet başvuru tarihinden itibaren, altı ay içinde sonuçlandıramaması halinde durumun gerekçesiyle birlikte şikayetçiye tebliğ edileceği ve durmuş olan dava açma süresinin tebliğden itibaren kaldığı yerden işlemeye başlayacağı belirtilmiş olup, bu kapsamda incelemenin altı ayda bitirilememesi gerekçesi ve dava açma süresinin kaldığı yerden yeniden işlemeye başlayacağı hususu 14/07/2016 tarihli ve 5364 sayılı yazıyla başvurucuya bildirilerek, 25/07/2016 tarihinde tebliğ edilmiştir.

B.Yargı Yolu

41. 2709 sayılı 1982 Anayasasının “Temel Hak ve Hürriyetlerin Korunması” başlıklı 40 ıncı maddesinin ikinci fıkrasında; “Devlet, işlemlerinde, ilgili kişilerin hangi kanun yolları ve mercilere başvuracağını ve sürelerini belirtmek zorundadır.” hükmü yer almakta olup, 6328 sayılı Kamu Denetçiliği Kurumu Kanununun 20 nci maddesinin ikinci fıkrası uyarınca, ilgili idarenin işlemine karşı 60 günlük dava açma süresinden arta kalan süre var ise Danıştay’a yargı yolu açıktır.

V. KARAR

Yukarıda açıklanan gerekçeler ve dosya kapsamına göre; **ŞİKAYETİN REDDİNE,**

Kararın **şikayet başvurusuna, MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞINA ve .... İLÇE MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜNE** tebliğine,

Türkiye Cumhuriyeti Kamu Başdenetçisi'nce **karar verildi.**

e-imzalıdır

M.Nihat ÖMEROĞLU
Kamu Başdenetçisi